

Výukový program pro II. stupeň ZŠ

ROZMANITÁ AFRIKA

METODICKÉ LISTY

PRO UČITELE

Kontakt
CEGV Cassiopeia, Jizerská 4,
České Budějovice, 370 11
mkv@cegv-cassiopeia.cz, www.cegv-cassiopeia.cz
Tel: 385 520 951, 725 515 944

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

DOPORUČENÉ INFORMAČNÍ ZDROJE:

KAMANDA, K. S., KOPTÁK, M. *Africké pohádky*. 1. vyd. Praha: Brio, 2006, 540 s. ISBN 80-86113-85-X.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Anyana – děti a svět*. Olomouc: ARPOK, 2008.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Hakuna Matata*. INEX-SDA

UJFALUŠI R. *Jak se hraje fotbal v Africe*. INEX-SDA

www.varianty.cz – vzdělávací program společnosti Člověk v tísni, o.p.s.

www.clovekvtisni.cz - Společnost Člověk v tísni, o.p.s.

www.rozvojevka.cz – Informačně vzdělávací sekce společnosti Člověk v tísni, o.p.s.

www.afro.cz – Africká hudba, kultura Afriky

www.osn.cz; www.un.org - OSN Praha

POPIS VÝUKOVÉHO PROGRAMU

Aktivita	Popis aktivity	Očekávané výstupy
Brainstorming	Žáci dostanou do skupinky slepou mapu Afriky a zaznamenávají do ní vše, co je v souvislosti s Afrikou napadne.	<ul style="list-style-type: none"> ✦ Žáci si vybaví, co všechno o Africe už ví.
Powerpointová prezentace	Lektor žákům promítne fotky týkající se různých oblastí života v Africe a odpovídá na případné otázky žáků.	<ul style="list-style-type: none"> ✦ Žáci jsou seznámeni s různými aspekty života lidí v Africe, je jim ukázána rozmanitost afrického kontinentu. ✦ Žáci jsou upozorněni na rozdílné kulturní hodnoty, tradice a rodinné vazby.
Příběh z fotek	Žáci jsou rozděleni do skupinek po 4-5 lidech. Každé skupince je rozdána sada fotografií zobrazujících různé situace z afrického prostředí. Každá skupinka má jiné fotky. Žáci mají za úkol vymyslet společně podle zadaných fotografií příběh.	<ul style="list-style-type: none"> ✦ Žáci si uvědomí, že Afrika je velmi rozmanitá země. ✦ Žáci jsou povzbuzováni ke kreativnímu myšlení a rozvíjení fantazie.
Život za méně než 1 \$ na den	Žáci jsou rozděleni do skupinek po 3-4. Je jim rozdána konkrétní příběh rodiny z Tanzánie a určitý obnos peněz, který tvoří celkový příjem rodiny. Dále lektor žákům rozdává kartičky s nabídkou zboží a služeb, u každého obrázku je uvedena i cena za toto zboží. Úkolem žáků je se rozmyslet, za co by své peníze utratili, a následně zdůvodnit proč.	<ul style="list-style-type: none"> ✦ Žáci si uvědomí, jak žijí lidé v rozvojové zemi, jaké jsou jejich možnosti a priority, co znamená extrémní chudoba. ✦ Žáci se zamyslí nad prioritami lidí žijících v chudých poměrech ve světě a porovnají je se svými prioritami.
Doplnění myšlenkové mapy, reflexe	Žáci doplní myšlenkovou mapu (slepou mapu) o nové poznatky nabyté v předešlých aktivitách. Poté společně s lektorem ústně zhodnotí celou hodinu.	<ul style="list-style-type: none"> ✦ Žáci si utřídí získané informace.

Doporučení pedagogům:

Pro lepší osvojení si znalostí a dovedností z tohoto programu doporučujeme:

- ✦ Poukázat i na krásy a pozitiva Afriky, ne jen na její negativa.
- ✦ Povzbuzovat žáky k empatii a solidaritě.
- ✦ Upozorňovat žáky na rozdílné kulturní tradice a zvyky, jejichž neznalost může vést ke konfliktu v evropské společnosti, a srovnávat je s tradicemi a zvyky žáků.

NAVAZUJÍCÍ AKTIVITY:

A: Voda

Časová dotace: 45 min. (+ 20 min)

Cíle:

- Žáci se zamyslí nad významem vody pro život.
- Žáci poznají, že dostupnost vody je v některých zemích velkým problémem.
- Žáci zjistí, že povinnost zabezpečit nezbytné množství vody je jedním z důvodů, proč některé dívky z rozvojových zemí nemohou chodit do školy.

Vzdělávací oblasti a průřezová témata:

Zeměpis – regiony světa; VMEGS – Evropa a svět nás zajímá; Matematika a její aplikace; EnV – Základní podmínky života

Pomůcky: papíry a psací potřeby, balicí papír

Postup:

1. Úvod

Řekněte žákům, že tématem hodiny bude voda. Nejdříve je nechte, aby se nad slovem voda a nad svým vztahem k ní zamysleli individuálně. Jednou z metod, kterou můžete k tomuto účelu použít, je metoda "Pětílístek". Tato metoda se používá většinou pro reflexi. V tomto případě ji lze použít i pro evokaci.

Úkol zadejte žákům pomocí následujících pokynů:

Vytvořte pětílístek na téma voda.

- 1, Do prvního řádku pětílístku napište slovo VODA.
- 2, Do druhého řádku popište dvěma slovy jaká je. (2 přídavná jména)
- 3, Do třetího řádku napište tři slova popisující co se s ní děje, co dělá. (3 slovesa)
- 4, Do čtvrtého řádku napište větu o čtyřech slovech, která se vztahuje k tématu voda.
- 5, Do posledního řádku napište synonymum (jedno slovo), které shrne podstatu slova voda. Na splnění úkolu dejte žákům maximálně 5 minut. Po jeho dokončení nechte několik dobrovolníků, aby představili svoje pětílístky.

Příklad:

VODA
 ČISTÁ PRŮZRAČNÁ
 TEČE NAPÁJÍ MYJE
 BEZ VODY NENÍ ŽIVOT.
 NEZBYTNOST

DALŠÍ NÁMĚTY

- ✦ Seznamte se se skutečnými příběhy dětí z Afriky: <http://www.africke-deti.estranky.cz/clanky/skutečne-pribehy/>
- ✦ Fotografie z rozvojových zemí - ADRA o. s. www.adra.cz/prvak
- ✦ V hodinách angličtiny můžete pracovat s texty dokumentující život v různých zemích: <http://www.coedu.usf.edu/culture/>

Absolutní chudoba - život neumožňuje uspokojovat nejzákladnější potřeby (potravu, ošacení, bydlení). Je spojována spíše s lidmi z rozvojových zemí. Nejkrajnější hranicí absolutní chudoby je **extrémní chudoba**. Představuje život za méně než 1,25 USD/den (původně byla tato hranice 1 USD/den, ale z důvodu změny parity kupní síly byla v roce 2008 zvýšena na 1,25 USD/den). V tiskové zprávě Světové banky je uvedeno, že v roce 2005 žilo pod hranicí extrémní chudoby 1,4 mld. lidí (celkový počet lidí v roce 2005 byl 6,477 mld. lidí), tj. 21,6% - přibližně každý pátý člověk na světě byl extrémně chudý.

2. Myšlenková mapa

V plénu třídy sestavte s žáky myšlenkovou mapu. Nejdříve je nechte, ať navrhnou důsledky chudoby pro člověka, a až jim dojdou nápady, nechte je navrhovat příčiny. Následně je nechte vyznačit souvislosti mezi důsledky a příčinami. Mělo by vám vyjít, že některé důsledky jsou zároveň i příčinami. V tomto smyslu mluvíme o „začarovaném kruhu chudoby“. Můžete se jich také zeptat, které z důsledků chudoby mohou mít dopad i na jejich život (migrace, teroristické útoky, válečné konflikty, ničení životního prostředí,...).

Jako důsledky mohou zaznít: hlad, podvýživa, špatné zdraví, zhoršený přístup ke zdravotním službám, bezdomovectví, zadluženost, nedostatečné vzdělání, dětská práce, závislost na přírodě - zemědělství, zhoršený přístup k přírodním zdrojům (pitná voda, dřevo), terorismus, válečné konflikty, ničení přírody - pytláctví, nelegální kácení lesů, produkce drog jako jediná možnost obživy v některých oblastech rozvojových zemí (např. Afghánistán), nedostatečný přístup k informačním zdrojům, sociální vyloučení, snížená mobilita...

Příčiny: nízké vzdělání, negramotnost, dětská práce (jako příčina budoucí chudoby dětí), špatný zdravotní stav, závislost na přírodě, postavení v rodině a ve společnosti (chudých žen je dvakrát více než mužů), nezaměstnanost, sociální vyloučení, kulturní zvyklosti, vysoká populace, klimatické změny - v některých částech světa ztrácí lidi v důsledku klimatických změn možnost tradičního způsobu obživy (Etiopie - zemědělství, Mongolsko - pastevectví).

3. Reflexe

Objevily se některé pojmy zároveň jako příčina i důsledek chudoby? Proč ano?

Jaké dopady má extrémní chudoba na život jedince?

Jaké dopady má na společnost, ekonomiku země?

Nechte žáky, ať navrhnou cesty, jak tento globální problém vyřešit.

Zdroj: www.rvp.cz – Svět chudoby – Bianka Machová

2. Skupinová práce

Rozdělte žáky do skupin po čtyřech. Každé skupině dejte balící papír. Jednotlivým skupinám zadejte úkol, aby na balící papíry napsali, na co všechno vodu potřebují. Po vyčerpání nápadů skupiny podtrhnou pojmy (užití vody), které považují pro svůj život za nezbytné. Členové skupiny se musí domluvit.

Výsledky skupinové práce porovnejte.

3. Slovní úloha

Informujte žáky o tom, že průměrná osobní spotřeba vody na osobu a den v ČR se uvádí od 80 do 130 litrů. Jsou země, kde voda není tak snadno dostupná jako v ČR. V některých zemích subsaharské Afriky je průměrná spotřeba vody v domácnosti na osobu a den 15 l.

Zadejte žákům vypočítat následující slovní úlohu.

Dvanáctiletá Amy se svými rodiči a mladšími sourozenci žije na venkově v oblasti Amhara v Etiopii. V posledních dvaceti letech postihly Etiopii období velkého sucha. Jednou z Amyiných každodenních povinností je nanosit dostatek vody pro celou rodinu. Spotřeba vody na jednoho člena domácnosti za den není nijak velká. Činí 15 litrů na osobu. Oba Amyiny rodiče pracují celý den na poli. Z tohoto důvodu se Amy musí postarat o domácnost i o své mladší sourozence. Má dvě mladší sestry a dvouletého bratra. Pro vodu chodí k vodnímu prameni vzdálenému 500 m. Cestou k prameni jde rychlostí 4 km/hodinu a zpátky s naplněnou nádobou rychlostí 2,5 km/hodinu. Není sama, kdo sem chodí z vesnice po vodu. Pokaždé musí čekat asi 15 minut ve frontě.

- Kolik členů má rodina Amy? Kolik litrů vody spotřebují za den?
- Amy chodí pro vodu s nádobou ve tvaru válce. Poloměr podstavy válce je 12 cm a jeho výška je 25 cm. Kolik vody se vejde do nádoby, když platí, že $1\text{dm}^3=1\text{l}$?
- Kolikrát za den musí jít Amy pro vodu?
- Kolik času jí zabere jedna cesta pro vodu? Výsledek převedte a zaokrouhlete na minuty. Kolik času tráví denně nošením vody?

Výsledky a postup můžete zkontrolovat najednou v celé třídě, nebo nechat žáky, aby si výsledky překontrolovali ve skupinách a v případě, že jsou jejich výsledky a postup rozdílné, pokusili se najít správné řešení.

Výsledky:

- 6; 90 litrů
- $11\ 304\ \text{cm}^3 \Rightarrow$ cca 11,3 litrů
- 8 x
- 35 min; 280 min = 4 h 40 min

4. Reflexe

Diskutujte s žáky pomocí otázek:

Na co všechno asi Amy a její rodina potřebuje vodu?

Jak domácí práce ovlivňují současný život Amy? (Protože se Amy stará o celý chod domácnosti i o své mladší sourozence, nezbyvá jí čas na to, aby chodila do školy.)

Jaký vliv to bude mít na její budoucnost?

Je dobré nechat žáky, aby reflektovali svoje pocity a sdíleli svoje myšlenky související s tématem.

Na závěr můžete zadat žákům opět sestavit Pětílístek na téma voda. Pak si žáci závěrečný Pětílístek porovnají s Pětílístkem ze začátku hodiny.

Pro obměnu mohou žáci sestavit Pětílístek z pohledu Amy.

V tématu můžete pokračovat i v hodině českého jazyka.

5. Práce s textem

Rozdělte žáky do skupin po čtyřech.

Do skupin rozdejte následující článek, rozdělený na čtyři části. Každý žák si přečte přidělenou část a vypíše nejdůležitější informace, které se z textu dozvěděl. V další fázi žáci seznámí se svojí částí ostatní spolužáky.

VODA

Voda je zdrojem života, a když chybí, žádný živý organismus nemůže existovat. Člověk vydrží bez jídla i více než dva měsíce, bez vody však umírá za méně než deset dnů. Zdá se neuvěřitelné, že každý šestý člověk na naší planetě, tedy přes 1,1 miliardy lidí (z toho 400 milionů dětí), bojuje denně s nedostačným přístupem k vodě. 2,6 miliardy lidí dokonce nemají ani běžnou toaletu. V subsaharské Africe, po desetiletí sužované válečnými konflikty a chudobou, musí poslední dobou většina dětí čelit ještě i zoufalému nedostatku vody, způsobenému obrovským suchem. 42 % obyvatel tohoto regionu nemá přístup ke zdravotně nezávadné vodě a jen 36 % obyvatel má toaletu.

Pro nás zcela automatická činnost, jako je otočení kohoutku, z něhož teče čistá a pitná voda, však pro většinu lidí z Afriky, kteří nemají ve třetím tisíciletí k dispozici pitnou vodu, tak automatická není. Každý den časně ráno vstává armáda žen a dětí, které putují dlouhé kilometry, aby své plastové kanystry naplnily vodou, kterou ten den bude celá rodina potřebovat na pití, vaření a hygienu. Cesta tam i zpět jim může zabrat i několik hodin. A rozhodně to není příjemná procházka, jdou několik kilometrů ke kalné a zapáchající říčce, kde naplní své kanystry. Naplněné kanystry si nasadí na hlavu a jdou zase zpět, tentokrát ve stále více připalujícím slunci. To je také jeden z důvodů, proč nemohou chodit do školy a nikdy nezískají potřebnou kvalifikaci. Jsou tak vlastně odsouzeny k doživotní práci doma.

Ve venkovských oblastech rozvojového světa je dostupnost pitné vody obrovským problémem. Není ničím neobvyklým, že jediným zdrojem vody je řeka, ve které se lidé také koupou, perou prádlo a myjí dobytek. Člověk musí mít opravdu velkou žízeň, aby se takové vody napil. Co však může dělat, když široko daleko žádný jiný zdroj není? Je lehké ignorovat známá rizika, když voda je to jediné, po čem toužíte. Proto místní obyvatelé jinou možnost nemají. Vůči nemocem přenášeným závadnou vodou nejsou imunní, jak si turisté často myslí. Naopak. Každý den umírá na tyfus, cholera, infekční žloutenku a jiné nemoci přenášené závadnou vodou 11 tisíc dětí. Děti jsou touto globální hrozbou ohroženy nejvíce.

Průjmová onemocnění, důsledek užívání nekvalitní vody, a absence sanitárních zařízení zabíjí přes 4500 dětí každý den – to je druhá nejčastější příčina úmrtí dětí na světě. Miliony dalších jsou pak oslabeny a stávají se snadno obětí jiných nemocí. Východiskem z této situace by bylo vyhloubení studny, která je jediným bezpečným zdrojem pitné vody. To je však nákladná záležitost i v našich končinách, natož v rozvojových zemích. Potřebujete k tomu zkušeného odborníka a drahou techniku. Obojí se v chudých zemích shání těžko. To nutí lidi hledat náhradní řešení: používat vodu z řek a rybníků nebo chytat vodu dešťovou.

Zdroj: <http://www.africke-deti.estranky.cz/>

Na závěr nechte žáky, aby řekli, jaká informace byla pro ně osobně nejdůležitější.

B: Chudoba

Časová dotace: 20 min

Cíle:

- Žáci přemýšlí nad příčinami chudoby a jejími důsledky na život lidí.
- Žáci jsou informováni o komplexnosti a provázanosti globálního problému chudoby.
- Žáci přemýšlí o dopadu chudoby na život jednotlivce i na fungování společnosti.

Vzdělávací oblasti a průřezová témata:

Výchova k občanství – globální svět; Zeměpis – regiony světa; VMEGS – Evropa a svět nás zajímá;

Pomůcky: balicí papír, fixy

Postup:

1. Úvod

Informujte žáky o tom, že chudoba je jedním z nejzávažnějších problémů současného světa. Můžete se jich zeptat, co je v souvislosti se slovem chudoba napadá.

Chudoba je stav, který neumožňuje člověku žít důstojný život, uspokojit základní životní potřeby. Chudoba neznamená jenom nedostatek finančních prostředků potřebných pro život. Chudí lidé nemají často k dispozici nezávadnou pitnou vodu, přístup alespoň k základnímu vzdělání, ke zdravotnickým službám, žijí v sociálním vyloučení (nemají možnost podílet se na životě společnosti) apod.

Dále žákům řekněte, že v roce 2000 představitelé všech členských států OSN podepsali tzv. Miléniovou deklaraci - Rozvojové cíle tisíciletí, jejímž cílem je odstranění příčin a následků extrémní chudoby do roku 2015 (více informací najdete na internetových stránkách Česko proti chudobě - informace o kampani). Extrémní chudoba je nejkrajnější hranicí chudoby. Příjmy člověka, který se nachází pod hranicí extrémní chudoby, nepřesahují 1,25 USD/den. Což je cca 25 Kč. V roce 2005 žilo pod hranicí chudoby 1,4 miliardy lidí. Každý pátý člověk na světě byl extrémně chudý. V oblasti subsaharské Afriky bylo v roce 2005 extrémně chudých 51% lidí.

Rozlišujeme dvě základní úrovně chudoby:

Relativní chudoba je definována jako dosažení max. 60% nejčastějšího příjmu ve společnosti. Člověk uspokojuje svoje nezákladnější potřeby, ale na mnohem nižší úrovni než průměrní jedinci ve společnosti (např. kvalita bydlení, složení stravy). V Evropské unii převažuje tato úroveň chudoby. ČR patří mezi země EU s nejnižším procentem chudých. Uvádí se kolem 10%.